

AUTENTIČNOST SINTAGME

„200 OBITELJI“

Roman Domović¹

SAŽETAK: *Javne osobe u svrhu dnevnopolitičkih razračunavanja predsjedniku Tuđmanu često pripisuju sintagmu „200 obitelji“ čime mu se na njegov predsjednički rad stavlja krimen loše pa čak i kriminalne pretvorbe i privatizacije koju je navodno zamislio na način da državni novac podijeli između 200 podobnih obitelji koje bi upravljale hrvatskim gospodarstvom. Sintagmu su potom preuzeli i znanstvenici i publicisti. Ona je tako postala nezaobilazni dio tekstova o pretvorbi i privatizaciji te tekstova u kojima se ocrnjuje rad i osoba predsjednika Tuđmana. Potraga za ishodištem sintagme tj. izjavom u kojoj je izrečena i provjera njezine autentičnosti pokazale su da ne postoji relevantni pokazatelj putem kojeg bi se sintagma mogla pripisati predsjedniku Tuđmanu, pogotovo u kontekstu u kojem se spominje. To izražava sumnju u tvrdnje da je predsjednik Tuđman njezin autor.*

KLJUČNE RIJEČI: pretvorba, privatizacija, 200 obitelji, predsjednik Franjo Tuđman

ABSTRACT: *Public entities often attributed syntagm "200 families" to President Tuđman for the purpose of daily showdowns, to put at his presidential work bad and even criminal privatization, allegedly conceived in a way that public money is distributed between 200 eligible families to manage Croatian economy. Syntagm is then used by scientists and publicists. It also became an essential part of texts*

¹ Stavovi izneseni u ovom članku osobni su stavovi autora i ne mogu se ni pod kojim uvjetima smatrati službenim stavovima institucije u kojoj je autor članka zaposlen niti izdavača publikacije u kojoj je članak objavljen.

on conversion and privatization and texts in which denigrates the work and person of President Tuđman. Search for starting point of syntagm, ie. statement in which it is pronounced and check of its authenticity have shown that there is no relevant indicator by which to syntagm could be attributed to President Tuđman, especially in the context in which it is mentioned. It expresses doubts to the claim that President Tudjman is its author.

KEYWORDS: privatization, 200 families, president Franjo Tuđman

Uvod

U javnom informacijskom prostoru koristi se tvrdnja da je osnova gospodarskog programa predsjednika Tuđmana bio koncept prema kojem će hrvatskim gospodarstvom upravljati određen broj bogatih obitelji. Taj navodni koncept predstavljan je u različitim oblicima, ali u osnovi svakog je određen broj *obitelji* koje je navodno spomenuo predsjednik Tuđman. Broj obitelji s vremenom se mijenjao, a u posljednje vrijeme uvriježio se broj od 200 obitelji. Tvrdnja se upotrebljava za difamiranje predsjednika Tuđmana i njegova vođenja Republike Hrvatske za vrijeme Domovinskog rata. Njome se želi istaknuti da je predsjednik Tuđman gospodarsku moć države i državni novac podijelio među svojim, podobnim ljudima. U ovom radu traži se ishodište te tvrdnje, daje pregled njezina razvoja u medijskom i znanstvenom javnom informacijskom prostoru te utvrđuje ima li ona ikakvu stvarnu podlogu ili je u pitanju podvala koja se pretvorila u mit. Zbog velikog prostora tiskanih i elektroničkih medija te dokumenata, provjera cijelog tog prostora i svih izvora nije moguća. Stoga je ovaj rad mali dio ukupnog doprinosa utvrđivanju autentičnosti sintagme „200 obitelji“.

Kratka kronologija navođenja različitog broja obitelji tijekom devedesetih

Političari, politički komentatori i novinari tijekom godina baratali su različitim brojem obitelji. Broj je varirao od 50 do 500. Tijekom devedesetih najčešće se spominjao broj 100.

Stipe Šuvar (političar) 1994. – 200, 100, „njih nekoliko“ obitelji:

„Već se govori i o samo 200 obitelji koje će na kraju kupiti gotovo čitavu Hrvatsku, pa i o samo 100 obitelji, pa i o samo njih nekoliko.“²

Goranko Fižulić (saborski zastupnik HSLŠ-a) 7.7.1995. – 50 ili 100 obitelji:

„...nema barem deset tisuća novih, uspješnih malih i srednjih poduzeća, koja bi mogla poslužiti kao brana totalitarnim političkim tendencijama. Jer ako cijelim gospodarstvom upravlja samo 50 ili sto obitelji, one će nužno biti blisko povezane s vlastima.“³

Srećko Jurdana (novinar) 18.12.1996. – 200 obitelji:

„Voluntarizam i pljačka brane se paravanom nacionalnog interesa, koji je – prema dr. Tuđmanu – sublimiran u strateškom cilju pretvaranja Hrvatske u službeno vlasništvo dvije stotine obitelji, u prvom redu predsjedničke.“⁴

Radimir Čačić (predsjednik HNS-a) 21.2.1997. – 100 obitelji:

„Još početkom devedesetih ja sam se zalagao za uvođenje masovnog, narodnog, kapitalizma, kakav danas postoji u Češkoj. Dr. Franjo Tuđman istodobno je rekao: 'Za nekoliko godina Hrvatskom će vladati stotinjak bogatih obitelji'. I bi tako! U što smo se danas uvjerili.“⁵

Ivan Supek (predsjednik HAZU) 30.7.1997. – 100 obitelji:

„Namjesto bivše kolektivizacije koja je gušila osobnu slobodu i poduzetništvo stvara se na nacionalističkim krilaticama uz diviniziranje države kaotično stanje, s podjelom na stotinu bogatih obitelji i pauperizirani puk.“⁶

Dražan Budiša (predsjednik HSLŠ-a) 14.1.1998. – 100 obitelji:

„Na temelju zakona o pretvorbi i privatizaciji teško bismo mogli izvući zaključak o intencionalnosti. Ali kad uzmemo u obzir izjave članova vladajuće stranke, pa i samoga

² Stipe Šušvar. Pretvorba u bogataše i bijednike. Hrvatska ljevica, 13/1994. (ponovno objavljeno u Šušvarovoj knjizi Hrvatski karusel, 2003.)

³ Ratko Bošković. Cjelokupno hrvatsko gospodarstvo u rukama je pedeset obitelji blisko povezanih s vlašću! Globus br. 239, 7.7.1995.

⁴ Srećko Jurdana. Stupovi društva : Dr. Franjo Tuđman (1) : Zagorac Drugi. Nacional br. 57, 18.12.1996.

⁵ Davor Butković. Dogovor između Ivica Račana i mene o koaliciji HNS-a i SDP-a trajao je samo 30 sekundi! Globus br. 324, 21.2.1997.

⁶ Ivan Supek. Podjela na bogate obitelji i osiromašeni puk. Nacional br. 89, 30.7.1997. Str. 10.

*predsjednika Tuđmana, da u Hrvatskoj treba stvoriti stotinu ili ne znam koliko jakih obitelji, onda se dobiva dojam da su kod stvaranja takvoga sloja postojale određene intencije.*⁷

Zdravko Tomac (saborski zastupnik SDP-a) 14.1.1998. – 500 obitelji:

„Esdepeovci iz izbora u izbore dobivaju sve više glasova, jer već dulje vremena tvrde da su upravo u vrijeme Domovinskog rata doneseni nemoralni zakoni i propisi koji su omogućili da 500 obitelji zagospodari s više od 50 posto nacionalnog bogatstva Hrvatske.“⁸

Mladen Pleše (novinar) 21.1.1998. citira „dvojicu članova najužeg vodstva HDZ-a“ – 100 poslovnih imperija:

„U drugu stratešku odluku s nesagledivo štetnim posljedicama uletjelo se, tvrde naši sugovornici, nakon što je o tomu donesena odluka na najvišem stranačkom i državnom vrhu. - Tamo je odlučeno da hrvatski put u kapitalizam krči stotinjak poslovnih imperija čiji bi vlasnici, proizvodnim kapacitetima i kapitalom, postali kogač zamašnjak cijelog hrvatskog društva.“⁹

Ivan Supek 4.3.1998. – 200 ili 300 obitelji:

„Oni koji su prisvojili sebi golemo imanje koje smo svi zajedno stvarali u dugim desetljećima, oni koji odbijaju da polože račun o svojim kontima u inozemnim bankama, kamo su stizali doprinosi iseljenika za obranu domovine, oni koji su se pouzdali da će dvjesto ili tristo bogataških obitelji osigurati stabilnost njihove države - svi oni strahuju od sudnjega dana nakon poraza na izborima.“¹⁰

Snježana Biga Friganović (saborska zastupnica SDP-a) – 7.10.1998. – 200 obitelji:

⁷ Srećko Jurdana : Dražen Budiša. Revizija pretvorbe u globalu nerealna je politička opcija: Nisam za to da se diraju one privatizirane tvrtke, bez obzira na način stjecanja inicijalnog kapitala, koje su uspješne. Nacional br. 113, 14.1.1998. Str. 15-17.

⁸ Zdravko Tomac. Socijalni nauk crkve i program SDP-a gotovo su identični. Isto. Str. 21.

⁹ Mladen Pleše. Visoki dužnosnici HDZ-a optužuju bivšeg premijera Nikicu Valentića i tehnomenedžersku struju unutar HDZ-a da su glavni krivci za hrvatsku gospodarsku katastrofu. Nacional br. 114. 21.1.1998. Str. 16-17.

¹⁰ Ivan Supek. Policijskim kordonima spriječio je građanstvu pristup na Jelačićev trg. Nacional br. 120. 4.3.1998. Str. 18.

„Oni koji su najprije najavljivali, a onda radili na tome da se u Hrvatskoj obogati 200 obitelji koje bi vladale zemljom, dok je većina stanovništva osiromašila, nisu tako skromna imovinskog stanja kao što to danas pokazuju njihove imovinske kartice.“¹¹

Ivan Ninić – (zastupnik SDP-a u Županijskom domu Sabora)
28.10.1998. – 100 obitelji:

„Što reći o pretvorbi i privatizaciji koje su provedene po Tuđmanovoj ideji stvaranja stotinu bogatih obitelji kojima su darovane tvornice, a zauzvrat je 700 tisuća radnika izbačeno na cestu.“¹²

Đurđica Klancir i Slavica Lukić (novinarke) 12.11.1999. – 100 obitelji:

„Postojali su „izabrani“. Oni su, uostalom, dobili i politički blagoslov: predsjednik Tuđman otvoreno je govorio o stvaranju stotinu bogatih obitelji koje će vladati zemljom.“¹³

Slaven Letica (sociolog) 17.12.1999. – 200 obitelji:

„Naime, hrvatsko je društvo prožeto osjećajem nepravde ili grijeha struktura koje je donijela Tuđmanova vizija i izjava o fantomskih „200 obitelji“ koje bi trebale postati, i već jesu, većinski vlasnici hrvatskoga gospodarstva.“¹⁴

Prije 1994. sintagmu o 200 obitelji nisam našao ni u jednom od stotina članaka koje sam pročitao, uključujući one u medijima koji su bili najviše kritični prema dr. Franji Tuđmanu – Globusu, Nacionalu i Feral Tribuneu. Moguće je da ona postoji, ali da je nisam uočio ili da se nalazi u nekom od članaka koje nisam pregledao.

¹¹ Dragan Đurić. Gotovo nitko ne vjeruje u istinitost podataka koje su zastupnici naveli u svojim imovinskim karticama: Na taj način HDZ želi ublažiti nezadovoljstvo građana zbog bahatosti i beskrupuloznosti državnih dužnosnika. Nacional br. 151, 7.10.1998. Str. 10-11.

¹² Robert Bajruši. Tuđmanov odlazak sigurno ne bi obezglavio hrvatsku državu: Dapače, jedino na taj način zemlju možemo izvući iz prave katastrofe! Nacional br. 154, 28.10.1998. Str. 14-15.

¹³ Đurđica Klancir i Slavica Lukić. Pretvorbene afere koje su potresale Hrvatsku (1). Globus br. 466, 12.11.1999.

¹⁴ Slaven Letica. Hoće li nova hrvatska vlast zaista sudski goniti tajkune, ukinuti skupe Predsjedničke dvore i državnu pompu i oživiti gospodarstvo? Globus br. 471, 17.12.1999.

Iz prezentirane kronologije izvučene iz Globusa i Nacionala, vidi se da se u tom razdoblju koristio različit broj obitelji, a dominirao je broj 100. Događalo se da iste osobe spominju različite brojeve u različitim novinskim člancima, da visoki dužnosnici iste stranke spominju različit broj obitelji u kontekstu iste materije te da se umjesto termina „obitelji“ pojavljuju i drugi termini poput „poslovni imperiji“. Dakle, osim što nema konsenzusa oko broja obitelji, nema konsenzusa ni oko subjekta o kojem se radi. Ako je predsjednik Tuđman autor sporne sintagme, a osobe koje je citiraju čule su da je on to izgovorio, onda bi bilo logično da se svi ili barem većina slažu i oko broja i subjekta jer „100 obitelji“ ili „200 obitelji“ nije nekakva dugačka i teško pamtljiva sintagma, čak ni ako se nalazi unutar neke dulje ili komplicirane rečenice, ali je jasno različita. Osim toga, nitko ne navodi ni mjesto ni vrijeme kada je to izgovoreno. Sve to navodi na zaključak da nitko od osoba koje spominju tu sintagmu nikada nije čuo predsjednika Tuđmana da je izgovara, nego mu je automatski imputiraju kada se za to pojavi prigoda jer su je negdje u nekom obliku čuli pripisanu predsjedniku Tuđmanu pa im se učini pogodnom da mu je i oni pripišu.

Od 2000. do danas barata se brojem od 200 obitelji

Od 2000. godine broj obitelji ustalio se na 200, a ostali brojevi praktički se ne spominju. U to doba, među prvima je sintagmu počeo koristiti Feral Tribune. Novinar Srđan Kaić potpisao je članak o deset pojmova koji su u proteklom desetljeću odredili hrvatsku gospodarsku propast. Pod brojem jedan je „pretvorba i privatizacija“, a članak se citira u cijelosti jer je ogledan primjer kako se iz nikada dokazano izgovorene sintagme stvori uvredljiva priča s proizvoljnim, neistinitim i nikad dokazanim elementima:

„Kad je početkom devedesetih umirovljeni general JNA Franjo Tuđman prigrabio vlast, u kuloarima zagrebačkoga Markova trga počela se spominjati sintagma 200 obitelji. Malo je bilo onih koji su u to vrijeme znali dešifrirati tu frazu, a još rjeđi su bili oni vidovitiji koji su obitelj odmah zamijenili s riječju familija.

No, Vrhovnik je svekolikome građanstvu vrlo brzo predstavio svoje viđenje samostalne Hrvatske, onakve Hrvatske kakvu je general u mirovini sanjao, dok je zaogrnut u dešicu u svojem domu u Nazorovoj ulici lamentirao nad hudom sudbinom političkoga marginalca. Dakle, Hrvatskom će

vladati On osobno, uz pomoć svoje partije i “200 obitelji”, 200 brižljivo odabranih Hrvata, novovjekih feudalaca, u čije će ruke novi režim staviti sve ono što su Hrvati stvarali stoljećima.

Kad je masi okupljanoj na Trgu bana Jelačića, koja nije ni sanjala što je u idućim godinama čeka, Franjo Tuđman uskliknuo “imamo Hrvatsku!”, projekt feudalizacije Hrvatske već je bio detaljno razrađen. Dvije stotine feudalaca pripravnika, odabranih samo po jednom kriteriju - odanosti Vrhovniku i državotvornoj ideji – kao zapeta puška čekalo je na početak unosne lutrije, kojoj je režim nadjenulo ime pretvorba & privatizacija. Svehrvatska Imovina najprije je pretvorena u državnu, a onda je razdijeljena tek promoviranim feudalcima, novom hrvatskom plemstvu koje je mladu državu trebalo uvesti u 21. stoljeće.

Hrvatsku su tako u vlasništvo dobili anonimni činovnici mirovinskih fondova, kriminalci koji su za život zarađivali švercom zlata, šoferi kamiona koji su bogatstvo stekli švercom valute, sitni preprodavači na tržnici Dolac, unuci i sinovi, koji su odjednom postali ugledni bankari i sposobni menadžeri..., te cijela bulumenta opskurnih tipova iz polusvijeta, koji su na vrijeme shvatili da kriminal, kojim su se dotad bavili, postaje sastavnim dijelom hrvatske državne politike.

I tako dobismo ono što danas imamo – bankrotiranu državu, upropašteno gospodarstvo, polovicu pučanstva koje živi na samome rubu bijede i ispod nje, 350.000 nezaposlenih i još približno toliko onih koji rade, ali za to nisu plaćeni... Slavno je propao projekt koji je u besanim noćima smislio bolesni um, zadojen idejama svojega španjolskog političkog uzora. U međuvremenu, 200 obitelji premetnulo se u 200 familija, organiziranih na mafijaškim principima; država je opljačkana, a novac je sklonjen na sigurne djevičanske i slične račune. No, Hrvatska još ni propala.¹⁵

Ovaj članak sadrži sve elemente literarne fikcije koja prati sintagmu o 200 obitelji. Autor članka stvorio je okruženje u kojemu je predsjednik Tuđman došao do ideje o 200 obitelji: „kao general u mirovini utočio u san, zaogrnut u dekiću u svojem domu“. Autor članka pridodao je i karakteristike članovima 200 obitelji: „brižljivo po kriteriju odanosti Vrhovniku i državotvornoj ideji odabrani Hrvati, novovjekci feudanci pripravnici koji su se kasnije pretvorili u familije organizirane na mafijaškim principima“. Poredbeno metaforički predočio je njihov zanos: „kao zapeta puška čekali su početak unosne lutrije“. Opisao ih je epitetima:

¹⁵ Srđan Kaić. Kraha i igara. Feral Tribune br. 746, 3.1.2000. Str.12.

„anonimni činovnici mirovinskih fondova, kriminalci, šoferi kamiona, sitni preprodavači na tržnici Dolac, bulumenta opskurnih tipova iz polusvijeta“. Koristeći antitezu pojasnio što su postali: „ugledni bankari i sposobni menadžeri“. U aoristu iz toga izveo zaključak: „dobismo ono što danas imamo – bankrotiranu državu, upropašteno gospodarstvo, polovicu pučanstva koje živi na samome rubu bijede i ispod nje“. Otkrio je gdje je novac: „sklonjen na sigurne djevičanske i slične račune“. I na kraju, trijumfirao hipobolom: „slavno je propao projekt koji je u besanim noćima smislio bolesni um, zadojen idejama svojega španjolskog političkog uzora“.

Imputiranje sintagme o 200 obitelji uz primjenu ovakvih literarnih vještina u žanru fantazije ipak je svojstvena manjini onih koji je imputiraju predsjedniku Tuđmanu. Ono se uglavnom svodi na jednostavne konstrukcije kao u sljedećim primjerima:

Stjepan Mesić (predsjednik Republike Hrvatske) 3.9.2000. – 200 obitelji:

„Tuđmanov plan o stvaranju imućne klase od 200 bogatih obitelji koje će voditi Hrvatsku bila je katastrofalna i kriminalna.“¹⁶

Stjepan Mesić (predsjednik Republike Hrvatske) 12.3.2000. – 200 obitelji:

„Osim toga, tijekom prvog desetljeća samostalnosti Republike Hrvatske privatizacija je bila opterećena pogrešnim konceptom pretvorbe društvenog vlasništva, a osobito pogubnom idejom o potrebi stvaranja nove hrvatske gospodarske vlasničke elite, koja se trebalo sastojati od 200 odabranih obitelji.“¹⁷

Berislav Jelinić (novinar) 3.8.2009. – 200 obitelji:

¹⁶ Carlota Gall. A Feeble Croatia Is Battling Its Ex-Leaders. New York Times, 3.9.2000. URL: <http://www.nytimes.com/2000/09/03/world/a-feeble-croatia-is-battling-its-ex-leaders.html>. Pristup 11.2.2014. Hrvatska radiotelevizija. Predsjednik Mesić: pokrenuta istraga o članovima obitelji Tuđman. 4.9.2000. URL: <http://www.hrt.hr/arhiv/2000/09/04/HRT0010.html>. Pristup 11.2.2014.

¹⁷ Govor Stjepana Mesića kao predsjednika RH na otvaranju 22. Dana hrvatskih odvjetnika. Dostupno preko servisa Internet Archive – Wayback Machine. Pristup: 18.6.2014. URL: <https://web.archive.org/web/20101219124716/http://predsjednik.hr/Default.aspx?art=10337&sec=717>.

„Polovinom 90-ih Tuđman je odobrio projekt Ivića Pašalića baziran na Tuđmanovoj ideji o 200 obitelji koje bi vladale hrvatskom imovinom...“¹⁸

Stjepan Mesić 22.6.2011. – 200 obitelji:

„Prema Tuđmanovu nalogu 200 bogatih obitelji trebalo je potaknuti razvoj Hrvatske, no ta svojevremeno zdrava državna poduzeća dodijeljena su za sitne pare špekulantima. Novi vlasnici nisu imali pojma i uništili su ih.“¹⁹

Ivo Jelić (umirovljeni general bojnik HV-a) 22.4.2013. – 200 obitelji:

„Tuđman je naš najiskreniji političar jer je otvoreno govorio o tome. Lijepo je rekao da će državu dati u vlasništvo 200 obitelji i da smo svi drugi stoka sitnog zuba.“²⁰

Korištenje sintagme u znanosti

Pregledom nekih radova koji su okvalificirani kao znanstvena djela, što znači da se u obradi teme u njima očekuje primjena znanstvene metodologije, uočljivo je da se po pitanju sintagme „200 obitelji“ nije držalo znanstvene metodologije.

Zoran Malenica, sociolog, u svojoj knjizi „Ogledi o hrvatskom društvu“ koja je zapravo skup njegovih znanstvenih, stručnih i novinskih tekstova, opisujući Tuđmanov gospodarski sustav naveo je da „proces pretvorbe i privatizacije društvenog bogatstva treba iskoristiti za formiranje nove kapitalističke klase koja će omogućiti gospodarski prosperitet Hrvatske“. Na kraju ove rečenice nalazi se oznaka za fusnotu. Znanstveni i stručni radovi u fusnotama pored određenih tvrdnji imaju naveden izvor za datu tvrdnju. To je obično podatak o autentičnom,

¹⁸ Berislav Jelinić. Ivić Pašalić tajni ortak Hypo banke. Nacional, 3.8.2009. URL: <http://www.nacional.hr/clanak/63969/ivic-pasalic-tajni-ortak-hypo-banke>. Pristup 11.2.2014.

¹⁹ Boris Rašeta. Mesić: Tuđman je precijenjen, mogao je svatko biti na čelu. 24. 22.6.2011. URL: <http://www.24sata.hr/politika/mesic-tuman-je-precijenjen-mogao-je-svatko-biti-na-celu-225262>. Pristup 11.2.2014.

²⁰ Damir Pilić. General bojnik Ivo Jelić: Tuđman i Milošević sreli su se 42 puta dogovarajući stvaranje velike Hrvatske i velike Srbije. Slobodna Dalmacija, 22.4.2013. URL: <http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/208188/Default.aspx>. Pristup 11.2.2014.

originalnom, izvorišnom dokumentu ili izjavi, napomena da se citira nekoga tko se na takvo nešto referira ili nekakvo dodatno pojašnjenje. U ovoj fusnoti toga nema nego piše: „Tuđman je taj zadatak u više navrata definirao kao potrebu stvaranja 200 – 300 bogatih obitelji koje će biti okosnica nove kapitalističke klase“. Ta rečenica uopće nije trebala ići u fusnotu jer ne daje nikakvu informaciju o relevantnosti ovakve tvrdnje. Fusnota ovdje očito služi kao maska da članak djeluje znanstveno jer su fusnote uobičajene u znanstvenim člancima. Iz ove fusnote ne može se doznati ni gdje, ni kada, ni u kojem je kontekstu predsjednik Tuđman spomenuo 200 obitelji. Umjesto toga pojavljuje se argumentacijska ništavnost putem takozvanih *weasel words*²¹ da je predsjednik Tuđman zadatak o stvaranju 200 obitelji definirao u „više navrata“, ne navodeći nijedan navrat.²²

Sveučilište Princeton objavilo je u travnju 2013. studiju slučaja (eng. *case study*) o korupciji u Hrvatskoj od 2005. do 2012., što su prenijeli i neki naši mediji.²³ Studija je napisana na temelju intervjua koje je autor studije Gabriel Kuris odradio u Zagrebu u studenom 2012. Autor navodi riječi Ivo Banca: „Složen utjecaj korupcije iz ratnih vremena, Banac je ironično opisao kao 'kriminalnu privatizaciju'. Zalažući se za elitnu klasu od 200 bogatih obitelji koja će voditi privatizaciju i poticati ekonomski razvoj, Vlada predsjednika Tuđmana nagradila je pristaše unosnom državnom imovinom“. Ova studija napisana je jednostrano, oslanjajući se na izjave osoba koje u javnosti pripadaju krugu kritičara predsjednika Tuđmana, kao što su Ivo Banac, Tvrtko Jakovina i Josip Kregar. U studiji se referira i na istraživanja hrvatskih znanstvenika poput Jelene Budak i Duška Sekulića.

Duško Sekulić, sociolog, u svojem znanstvenom opusu ima rad iz 2000. godine u kojem spominje 200 obitelji:

²¹ Riječi i fraze koje stvaraju privid argumentiranog i logičnog zaključivanja, ali su zapravo riječi i fraze pomoću kojih se maskira nedostatak argumenata i koje nemaju argumentacijsku snagu.

²² Zoran Malenica. Ogladi o hrvatskom društvu. Golden marketing-Tehnička knjiga : Zagreb, 2007. Str. 103.

Zoran Malenica. Dvije Hrvatske. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu : Split, 36, 1999. Br. 1-2, str. 387-400.

²³ Gabriel Kuris. Cleaning House: Croatia Mops Up High-Level Corruption, 2005-2012. Princeton University, 2013. URL: <http://www.princeton.edu/successfulsocieties/content/focusareas/AC/policynotes/view.xml?id=226>. Pristup: 11.2.2014.

kh/VLM. Princeton objavio znanstveni rad o povijesti korupcije u Hrvatskoj. Večernji list, 30.4.2013. URL: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/princeton-objavio-znanstveni-rad-o-povijesti-korupcije-u-hrvatskoj-546718>. Pristup 11.2.2014.

*„U Evropi primjer za nastanak kapitalizma zasnovan na djelovanju kulturne buržoazije predstavlja Rusija, ali i najveći dio Centralne Evrope. Na temelju ovih Kockinih ideja Eyal, Szelenyi i Townsley (1997) razvijaju teoriju o savezu inteligencije i tehnokracije koja uvodi kapitalizam bez kapitalističke klase. Hrvatska varijanta te teorije poznata je teza o „200 bogatili obitelji“ koje će uz pomoć države stvoriti jezgru novonastajuće kapitalističke klase.“*²⁴

U ovom radu se bez ikakvog dokaza da je to ikad izgovoreno, a pogotovo predstavljeno kao model kapitalizma u Hrvatskoj, „200 obitelji“ proglašava tezom koja je zapravo hrvatska varijanta teorije o savezu inteligencije i tehnokracije koja uvodi kapitalizam bez kapitalističke klase. Hipoteza ili skraćeno teza je znanstvena pretpostavka postavljena za objašnjenje neke pojave koju treba provjeriti i dokazati da bi postala vjerodostojna znanstvena teorija ili znanstveni zakon. Budući da je teorija hipoteza koja je potvrđena činjenicama,²⁵ ostaje nejasno kako je autoru teza o „200 obitelji“ varijanta navedene teorije kad ne postoji njezina činjenična potvrda.

Osim ovakvih radova o pretvorbi i privatizaciji koji u sebi sadrže nestručne i neznanstvene dijelove u kojima se spominje 200 obitelji, postoje i istraživačka djela o tom procesu u kojima nema spomena o 200 obitelji. Na primjer, u djelu „Manageri i privatizacija“ Drage Čengića koje se bavi sociološkim aspektima preuzimanja poduzeća i hrvatskim uključivanjem u taj proces, ne spominju se obitelji u bilo kojem broju iako se hrvatski model pretvorbe i privatizacije detaljno analizira.²⁶

Ako je „200 obitelji“ temelj pretvorbe i privatizacije te gospodarske strategije države, onda je logično očekivati da se u znanstvenim ili stručnim djelima koja opisuju te procese taj temelj detaljno argumentira. U pregledanim djelima u vezi s tim nema nikakve argumentacije.

²⁴ Duško Sekulić, Željka Šporer. Formiranje poduzetničke elite u Hrvatskoj. Str. 2.
URL: <http://postjugo.filg.uj.edu.pl/baza/files/173/01-Sekulic-Sporer.pdf>.
Pristup 18.6.2014.

²⁵ Ratko Zelenika. Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela. Str. 114. i 129.

²⁶ Čengić, Drago. Manageri i privatizacija. Alinea : Zagreb, 1995

Korištenje sintagme u publicistici

Richard Schneider, neovisni novinar i suradnik njemačkog tjednika Die Zeit, napisao je knjigu *Mjesto zločina - Hypo Alpe Adria*. U knjizi se navodi izvješće tajne službe u kojem se spominje „200 obitelji“ (osim na tom mjestu, u knjizi se 200 obitelji više nigdje ne spominje), ali ne navodi se nikakav podatak o mjestu i vremenu izricanja te sintagme:

„Izvješće tajne službe tvrdi da je autokratski šef hrvatske države Franjo Tuđman sredinom devedesetih godina zajedno s svojim suradnicima Ivićem Pašalićem, glavnim tajnikom nacionalističke vladajuće stranke HDZ, skovao plan da se „na 200 obitelji prenese pravo raspolaganja hrvatskim državnim vlasništvom.“²⁷

Dalje u knjizi piše da je izvješće napisala Sigurnosno-obavještajna agencija (SOA).²⁸ Richard Schneider referira se na izvješće o Hypo banci kojeg je 2009. na danas ugašenu web stranicu Necenzurirano.com u pdf formatu postavio novinar Domagoj Margetić.²⁹ U tom izvješću piše:

„Polovinom 1990.-ih godina Tuđman je odobrio projekt Ivića Pašalića baziran na Tuđmanovoj ideji o 200 obitelji koje bi vladale hrvatskom imovinom “imovinom...”“

To je jedini dio izvješća u kojem se spominje 200 obitelji. Izvješće nema uobičajeno zaglavlje ili podnožje u kojima obično stoje podaci o entitetima koji su sastavili dokument, nema nikakav potpis, pečat, urudžbeni broj, razinu tajnosti niti ikakav podatak o podrijetlu i autoru izvješća. U nedostatku navedenog, nije moguće krenuti ni u površno utvrđivanje je li izvješće autentično. Bez obzira na to, izvješće je u traženju ishodišta sintagme „200 obitelji“ beznačajno jer ni u njemu nema nikakvog podatka koji bi upućivao na mjesto i vrijeme njezina izricanja.

Darko Petričić napisao je dvije knjige na temu pretvorbe i privatizacije. U prvoj knjizi iz 2000. za koju navodi da je

²⁷ Richard Schneider. *Mjesto zločina - Hypo Alpe Adria*. Str. 35. Taj dio knjige dostupan je putem poveznice: http://www.superknjizara.hr/?page=knjiga&id_knjiga=46570. Pristup: 11.2.2014.

²⁸ Isto. Str. 39.

²⁹ Domagoj Margetić. Ekskluzivno: U cijelosti objavljujemo strogo povjerljivo izvješće o Hypo banci. 18.9.2009. stranica je ugašena, ali dostupna na internetskom arhivskom servisu Internet Archive – Wayback Machine: URL:http://web.archive.org/web/20090922200936/http://www.necenzurirano.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1550&Itemid=1. Pristup: 13.2.2014.

rezultat desetogodišnjeg istraživanja i prikupljanja podataka, izvještaja i dokumenata o hrvatskoj pretvorbi nema spomena o bilo kakvom broju „obitelji“ u dijelovima knjige u kojima on analizira pretvorbu. Broj „obitelji“ spominje se u citatima „ekonomista, sindikata i političara o pretvorbi i privatizaciji“. Tako se citira Izvješće o radu između Drugoga i Trećega kongresa Saveza samostalnih sindikata Hrvatske iz 1998. u kojem se spominje „naglo bogaćenje stotinjak pojedinaca i obitelji u posljednjih 7 godina“.³⁰ I ovdje se vidi da se prije 2000. uglavnom spominjao broj 100. Citira se i stav stranke HSLŠ o reviziji pretvorbe u kojem se sintagma o 200 obitelji imputira predsjedniku Tuđmanu: „Na kraju se ipak pokazala točnom Tuđmanova teorija o 200 obitelji koje će biti nosioci 'gospodarskog napretka' i koji bi bili predvodnici hrvatske varijante kapitalizma.“³¹ Nije navedeno vrijeme objave HSLŠ-ova teksta, ali sudeći po dijelovima teksta u kojima se spominju „prvi krug pretvorbe od 1991. do 1998.“, „protekli desetogodišnji period“ i „početak od prije 10 godina“ može se zaključiti da je napisan barem 2000. To se slaže s praksom da se broj 200 spominje nakon 2000.

U drugoj knjizi iz 2009. sintagma o 200 obitelji prišivena je predsjedniku Tuđmanu odmah u prvoj rečenici uvoda:

„Zabrinjavajuća objava prvog hrvatskog predsjednika o 200 odabranih pojedinaca ili obitelji koje upravljale cijelom zemljom, moramo konstatirati da se obistinila.“³²

Isto se ponavlja i u poglavlju o kriminalu u pretvorbi i privatizaciji:

„Kasnije će predsjednik Tuđman objaviti njegovu koncepciju gospodarskog uređenja zemlje po kojoj bi 200 pojedinaca – obitelji trebalo upravljati cjelokupnim Hrvatskim nacionalnim bogatstvom.“³³

U istom poglavlju autor spominje i „Tuđmanovu patološku koncepciju“ temeljem koje su „odabranim pojedincima koji će voditi hrvatsko gospodarstvo generirani hrvatski tajkuni koji su trebali postati gospodari Hrvatske“.³⁴ Navodi se i mjesto gdje se kreirala strategija pretvorbe: „U uredu Predsjednika republike Franje Tuđmana kreirala se strategija pretvorbe sukladno njegovoj čuvenoj ideji o 200 obitelji“.³⁵ U poglavlju

³⁰ Darko Petričić. Kriminal u hrvatskoj pretvorbi. Str. 123-15.

³¹ Isto. Str. 307-313.

³² Darko Petričić. Hrvatska u mreži mafije, kriminala i korupcije. Str. 5.

³³ Isto. Str. 121.

³⁴ Isto. Str. 125.

³⁵ Isto. Str. 127.

o kriminalu u bankarskom sektoru sintagma „200 obitelji“ naziva se „čuvenom tezom i idejom bivšeg predsjednika Franje Tuđmana iz devedesetih godina o 200-injak odabranih hrvatskih porodica koje će preuzeti kompletno hrvatsko gospodarstvo“ koja „postaje jasnija u analizi menadžerskih kredita“. ³⁶ U poglavlju o mafiji u Hrvatskoj sintagma se spominje kao „bolesna ideja prvog hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana o odabranih 200 pojedinaca odnosno familija koje će upravljati kompletnim životom zemlje“. Iako knjiga obiluje fusnotama u kojima se navode izvori za razne navode, citate i reference, za navode o „Tuđmanovih 200 obitelji“, „Tuđmanovoj patološkoj koncepciji“, „čuvenoj tezi i ideji“ i „bolesnoj ideji“ nema fusnote ni bilo kakvog drugog navođenja izvora sintagme koja se u ovoj knjizi tako često koristi i opisuje navedenim izrazima. I sam autor navodi da „200 odabranih često spominje u knjizi kako bi pokazao koliko su događaji bili kontrolirani“. ³⁷ Također se ne navodi ni izvor iz kojega se vidi da se strategija pretvorbe prema ideji o „200 obitelji“ kreirala u uredu Predsjednika. Stoga je neobično da autor kurzivom ističe kako je predsjednik Tuđman obznanio tu svoju navodnu ideju: „Tuđman svoju ideju o 200 bogatih pojedinaca *najavio*, već ju je *objavio*. Dakle, nije mogao izdržati da ne informira javnost o svojem planu, ali obznanio ga je kad su pozicije već bile zauzete, i kad je mrežna struktura organiziranoga kriminala već bila postavljena“. Umjesto da napiše kada i gdje je predsjednik Tuđman objavio javnosti tu ideju, on zaključuje da „200 odabranih nije najvjerojatnije Tuđmanova ideja, već je to samo kopija postojećih poluilegalnih formacija“, uspoređujući sintagmu o „200 obitelji“ sa navodom iz knjige *Komitet 300 – hijerarhija zavjerenika* u kojoj autor te knjige John Coleman spominje 300 utjecajnih međusobno povezanih pojedinaca koji utječu na političke, financijske i ekonomske događaje u cijelome svijetu. ³⁸ Ta knjiga i njezin autor svrstavaju se u žanr teorija zavjere. Darko Petričić ovom je usporedbom možda najbolje objasnio kamo zapravo spada sintagma o „200 obitelji“.

Korištenje sintagme u političkom spektru još traje

Profesor Nikola Vuljanić, jedan je od osnivača stranke Hrvatski laburisti i bivši hrvatski zastupnik u Europskom

³⁶ Isto. Str. 174.

³⁷ Isto. Str. 317.

³⁸ Isto. Str. 295.

parlamentu.³⁹ Piše tekstove na internetu u kojima često spominje predsjednika Tuđmana i „200 obitelji“:

„Ako se prisjetimo, prvi je predsjednik Republike Hrvatske izjavio trijumfalno dvije stvari. Prvo da imamo Hrvatsku. Nije, doduše rekao tko to ima Hrvatsku, ali to je postalo jasno iz druge izjave. U drugoj je izjavi rekao da će 200 obitelji u Hrvatskoj postati superbogato i da će te obitelji podijeliti hrvatsko bogatstvo i njime upravljati, pa će Hrvatska postati bogatom zemljom. Ako povežemo te dvije izjave stvar je jasna. Bogate će postati obitelji koje su po volji Predsjedniku i njegovoj ekipi (uključujući i obitelji iz Predsjednikove ekipe) i oni će imati Hrvatsku.“⁴⁰

„Čini mi se da to više nije ni onih famoznih 200 Tuđmanovih obitelji, oni su se već davno namirili, to je čak puno manje.“⁴¹

„Na početku se nije trebalo previše brinuti. Bilo je prostora za 200 bogatih obitelji koje su radile što pozele, a ostalim odabranima s partijskim iskaznicama i rodbinskim vezama su se namještali poslovi i davale povlastice. Ispalo je da obitelji ima i malo više od dvjesto, a privilegiranih i više nego članova glavnih stranaka.“⁴²

„Radnici (radnička klasa, ako vas taj klasni vokabular zabavlja) su svi oni kojima su Tuđmanovih 200 ili 500 obitelji oteli sve što se u ovoj državi moglo oteti, sve što nije bilo baš zakovano.“⁴³

„Nije im se događalo to i to. Događala im se pljačka. Najprije im je Veliki vođa rekao da je vrijeme slobode i da stave hrvatsku pušku na hrvatsko rame. To je obavljeno. Onda su hrvatske tvornice i hrvatske banke i sve to skupa, prestale biti društvenim vlasništvom (vlasništvom

³⁹ Nikola Vuljanić. O meni. URL: <http://www.nikolavuljanic.eu/o-meni.html>. Pristup 14.1.2014.

⁴⁰ nvuljanic. Ispunjena obećanja. 20.4.2010. URL: <http://politika.com/ispunjena-obecanja>. Pristup 14.1.2014.

⁴¹ Nikola Vuljanić. Kod nas isti debilizam, čiji je stari bio ustaša, a čiji partizan. URL: <http://www.nikolavuljanic.eu/blog/106-kod-nas-isti-debilizam-ciji-je-stari-bio-ustasa-a-ciji-partizan.html> Pristup 14.1.2014.

⁴² Zoran Milanović: "Kad narastem bit ću premijer" Tomislav Karamarko: "Kad narastem učlanit ću se u demokratsku stranku". URL: <http://www.nikolavuljanic.eu/blog/81-zoran-milanovic-kad-narastem-bit-cu-premijer.html>. Pristup 14.1.2014.

⁴³ Blažo Davidović. Nikola Vuljanić, laburista : Stvorili smo državu, uništili društvo - pljačke, vođe i čopori. 20.09.2011. URL: http://www.dayline.info/index.php?option=com_content&task=view&id=19608&Itemid=195. Pristup 14.1.2014.

*radničke klase, komiteta, koga već) i postale vlasništvo hrvatske države. Što je bilo sjajno jer je to naša država. Onda je Veliki vođa rekao da će to sve preuzeti 200 obitelji koje će od ove naše državice napraviti rat na zemlji. Dok drugi s hrvatskim puškama na hrvatskim ramenima brane hrvatsku grudu.*⁴⁴

Profesoru Vuljaniću poslao sam poruku putem e-pošte na adresu navedenu kao kontakt na njegovoj web stranici, još u vrijeme dok je bio zastupnik u Europskom parlamentu.⁴⁵ Zamolio sam ga da me u svrhu istraživanja uputi na originalnu izjavu Franje Tuđmana o 200 obitelji u slučaju da mu je poznata, budući da je tu izjavu više puta spomenuo u svojim tekstovima na internetu. Odgovor nisam dobio.

Negiranje sintagme

Borislav Škegro, potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske za ekonomska pitanja od 1993. do 2000. i ministar financija Republike Hrvatske od 1997. do 2000. tvrdi da predsjednik Tuđman nikad nije spomenuo 200 obitelji. U članku o privatizaciji kojeg je napisao za konferenciju „Izazovi dugoročnog razvitka Hrvatske u konkurentnom okruženju“ koja se u lipnju 2007. održala u Zagrebačkoj školi ekonomije i menadžmenta, Škegro je napisao:

„Gotovo kao apodiktički stav danas ćete od mnogih ljudi čuti priču o tobožnjem programu HDZ-a i predsjednika Tuđmana o uspostavljanju 200 bogatih obitelji kao poželjnom ishodu hrvatske privatizacije. Već sam naveo da sam od 1993 do 2000 bio u samom vrhu vlasti. Nikada u tih osam godina nisam ni od koga u vlasti, a pogotovo ne od Franje Tuđmana, čuo nešto makar i samo slično spomenutoj tezi. Da ne govorim da ni u ludilu ne bih mogao sudjelovati u takvom nečemu. Pišući ovaj osvrt, ne vjerujući do kraja čak ni vlastitom sjećanju, koje možda ima značajke selektivnosti, intervjuirao sam na ovu temu petero ljudi - dva bivša premijera iz tog razdoblja, zatim dva najbliža politička suradnika pokojnog predsjednika i jednog istaknutog bivšeg dužnosnika «onih službi». Pitao sam ih – dobro, odakle priča o Tuđmanu i 200 obitelji? Ja to nikada nisam čuo. A vi? Iskreno, nakon toliko godina, recite - da li je to bio neki neobavezan

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Nikola Vuljanić. Kontakt informacije.
URL: <http://www.nikolavuljanic.eu/kontakt.html>. Pristup 14.1.2014.

razgovor uz kavu, ili je to bila neka šala, možda čak još jedan primjer nekakvog tajnog zločinačkog pothvata? Odgovor sviju bio je jednak – nikada za takvo što nisu čuli, osim kao podmetanje Tujmanu i HDZ-u. Upravo suprotno, podsjetili su me, Tujman se zalagao za podjelu dionica stradalnicima, kupnju po povlaštenim uvjetima zaposlenima i ranije zaposlenima, promovirao je tzv. narodni kapitalizam u kojem će vlasnički participirati milijuni građana. Svejedno, u procesu tzv. detudmanizacije nastala je i fama o projektu «200 obitelji» (naravno, pripadnika HDZ-a).⁴⁶

Miroslav Tuđman, sin predsjednika Tuđmana također negira da je izjava istinita:

„Tuđmanovu ulogu u privatizaciji najbolje izražava izraz o dvjesto obitelji. To on nikada nije rekao.“⁴⁷

Miroslav Kutle, osoba koja je u javnosti prepoznatljiva kao jedan od najpoznatijih hrvatskih tajkuna devedesetih, tezu o 200 obitelji negirao je u intervjuu za Radio federacije BiH, što je prenijela Slobodna Dalmacija:

„Na pitanje novinarke smatra li se žrtvom HDZ-ove politike i sustava '200 bogatih obitelji' kako je to, navodno, zamislio Franjo Tuđman, odgovorio je da ta priča u službenom sustavu nikada nije izrečena.

U ratu je postojala ideja da se ključne hrvatske vrijednosti i imovina ne rasproda na brzinu. Ako je i bila ideja o skupini koja će upravljati cjelokupnom imovinom Hrvatske, ja ne spadam u tu kategoriju, jer sam 98 posto dionica kupio na tržištu i berzi, kazao je Kutle.⁴⁸

Milan Jajčinović, komentator i kolumnist Večernjeg lista, sintagmi o 200 obitelji posvetio je jedno poglavlje svoje knjige „Od Jugoslavije do Euroslavije“.⁴⁹ On piše da „gotovo

⁴⁶ Borislav Škegro. Kako je privatizacija spasila hrvatsku. 18.06.2007. URL: http://kolumne.savjest.com/kolumna.php?s_vjest_id=85. Pristup: 7.2.2014.

⁴⁷ Dražen Stjepandić. Izjava o 200 obitelji pripada Vesni Pusić, a ne mom ocu. Tjedno.hr, 21.11.2011. URL: http://www.tjedno.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=582:izjava-o-200-obitelji-pripada-vesni-pusi-a-ne-mom-ocu&catid=71:naslovne-teme-1&Itemid=46. Pristup 11.2.2014.

⁴⁸ Kutle o Sanaderu: Ne postoji provizija od 20 posto, već reket. Slobodna Dalmacija, 14.2.2011. URL: <http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/129408/Default.aspx>. Pristup 15.2.2014.

⁴⁹ Mit o 200 bogatih obitelji, str. 183-189.

od početka višestranačke Hrvatske sintagma o 200 bogatih obitelji slovi za polit-ekonomski model prvoga hrvatskog predsjednika, kao neki filozofsko-teorijsko-ezoterijski model dr. Franje Tuđmana. Zapravo, mnogima kao zamjerka, i njegova krivnja. Pa i za mogući 'put u propast' ". Također piše i da još od vremena kad je skovan i promoviran izraz 'tajkun' koji se koristi kao sinonim za 200 obitelji, „ta odrednica već od tada slovi kao Tuđmanov nacionalni političko-filozofsko-gospodarsko-ezoterijski model, ali i kao negativni politički mit“.⁵⁰ Prenosi članak iz Vjesnika od 29.6.2000. da je HDZ u Saboru predložio da Vlada u roku od 60 dana mora objaviti popis 200 najbogatijih hrvatskih obitelji, da je rijetko koji HDZ-ov prijedlog prihvaćen tako brzo i jednoglasno te da su HDZ-ovi motivi jasni – bivša vladajuća stranka želi demistificirati tezu o stotinjak bogatih obitelji u Hrvatskoj koje je stvorila vladavina Franje Tuđmana, jer je uvjerena da ta teza apsolutno nije točna. Predsjednik saborskog Odbora za financije i državni proračun Jadranko Mijalić smatrao je da posao nije moguće obaviti u cijelosti jer je „mnogo lakše utvrditi tko ima koliko nekretnina, nego novca deponiranog u bankama“, da „postoji diskreciono pravo banke da ne objavljuje te podatke“ i da je „posebno teško otkriti koliko novca hrvatski građani drže u bankama izvan zemlje“. Smatrao je da HDZ tim prijedlogom želi steći političke poene i da se radi o pamfletu, a da zastupnici koji su glasovali za tu odluku podilaze javnosti. Mijalić je također smatrao da je Vlada u jednu ruku nasjela na trik HDZ-a jer je vrlo teško identificirati najbogatije, da je prihvaćanje takvih prijedloga čisti politički voluntarizam i da će svi takvi pokušaji hvatanja vještica ostati bezuspješni. HDZ-ov zastupnik Ivan Šuker na to je odgovorio da je inicijativa pokrenuta „zbog toga da se konačno raščisti teza koju vladajuća šestorka nameće kako je Tuđmanova politika bila da se stvori 200 bogatih obitelji“ i „neka se konačno utvrdi tko su ti ljudi“. Članak završava rečenicom: „Premda je ideja o „200 bogatih obitelji“ ostala na razini usmene predaje, tj. nigdje nije bila u Tuđmanovim tekstovima i govorima teorijski utemeljena, ona je ne samo slovila za Tuđmanovu, nego i kao njegov naputak za praktično djelovanje politički mu bliskih.“⁵¹

Radimir Čačić promijenio je mišljenje koje je imao 1997. U intervjuu iz 2014. za portal Index, rekao je da predsjednik Tuđman to nikada nije rekao ni napisao:

⁵⁰ Milan Jajčinović, str. 184-185.

⁵¹ Vjesnik, 29.6.2000. Citirano prema: Milan Jajčinović, str. 186.

„Pobornik ste tržišne ekonomije. Kako se u to uklapa Tuđmanov plan o 200 bogatih obitelji koje će vladati hrvatskim gospodarstvom?“

To je medijska floskula, mislim da on to nikad nije rekao niti pisao o tome.“⁵²

Moguća ishodišta sintagme „200 obitelji“

Pretraživanjem interneta i pisane literature u potrazi za ishodištem sintagme o 200 obitelji pojavljuju se neka objašnjenja odakle ona potječe. Ističu se tri: jedan kao dio teksta kolumne s portala Tinlovka-news, drugi koji se pojavljuje na forumima gdje su autori anonimne osobe predstavljene nadimcima i treći kao izjava bivšeg ratnog guvernera Narodne banke Pere Jurkovića.

Moguće ishodište 1:

„Prvi predsjednik je usporedio Hrvatsku s Amerikom, ponovimo, bila je 1990, godina, Amerika je bila ideal slobode za Hrvatsku. Američko gospodarstvo počivalo je i počiva na obiteljskim tvrtkama, većim ili manjim poduzećima koja su kroz desetljeća u vlasništvu obitelji, legalnom vlasništvu, te je takvu usporedbu napravio Tuđman s Hrvatskom konstatiravši da bi najbogatiji Hrvati na isti način trebali pokrenuti Hrvatsku. I znate što? On to prvi puta nije rekao u Hrvatskoj, nego u Americi.“⁵³

Za ovo ishodište nisam našao relevantne informacije koje bi dodatno objasnile o čemu se radi. No ovdje se na kraju krajeva ni ne spominje 200 obitelji koje bi upravljale hrvatskim gospodarstvom, nego se model američkoga gospodarstva koristi kao uzor prema kojemu bi trebalo pokrenuti hrvatsko gospodarstvo.

⁵² Martina Pauček Šljivak. Čačić za Index: Vrijeme je za otkaze u javnom sektoru i smanjenje poreza poduzetnicima. 28.7. 2014. URL: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/intervju-cacic-za-index-vrijeme-je-za-otkaze-u-javnom-sektoru-i-smanjenje-poreza-poduzetnicima/762476.aspx>. Pristup 28.7.2014.

⁵³ Ivana. Beogradska veza: Mokri snovi Miloša Vasića o 'Tuđmanu i 200 bogatili obitelji'. Tinlovka-news, 25.3.2013. URL: <http://tinlovka-news.com/vijesti-hrvatska/44008-beogradska-veza-mokri-snovi-milosavasic-a-tudmanu-i-200-bogatih-obiliji>. Pristup 11.2.2014.

Moguće ishodište 2:

„Nenad Ivanković je kao dopisnik Vjesnika u Bonnu početkom 90-ih intervjuirao Tuđmana i uspoređivao Hrvatsku s Japanom u kojem 200 obitelji kontrolira cijelo gospodarstvo - a kasnije se to izvlačilo iz konteksta“.⁵⁴

„Što se tiče 200 obitelji - to je bilo izvlačenje iz konteksta. Nenad Ivanković tadašnji dopisnik Vjesnika iz Njemačke je intervjuirao Tuđmana i usporedio Hrvatsku s Japnom u kojem stvarno 200 obitelji kontrolira cijelo gospodarstvo. Na to je Tuđman dao neki bezvezan odgovor "što je dobro za Japan možda je dobro i za Hrvatsku" Kasnije su nastali mitovi.“⁵⁵

Iz ovog primjera moglo bi se zaključiti da je predsjednik Tuđman u najmanju ruku bio sudionik razgovora u kojem se spominjalo 200 obitelji. Budući da se na temelju toga mogu slagati razne konstrukcije, ovo ishodište provjerio sam s Nenadom Ivankovićem telefonski i putem e-pošte. On se ne sjeća da je ikada s predsjednikom Tuđmanom razgovarao o potrebi da „200 obitelji“ preuzme ključnu ulogu u hrvatskom gospodarstvu, no budući da je kao dopisnik iz Bonna napisao nekoliko tisuća izvještaja, članaka i komentara, dopušta mogućnost da je ponešto promaklo njegovu sjećanju. Godine 2000. napisao je knjigu o predsjedniku Tuđmanu i u njoj tematizirao sve bitne teme o kojima je s njim razgovarao te vjeruje da bi se sjetio nečega tako važnog, to više što se taj mit o „200 obitelji“ provlačio i nakon njegova povratka u Hrvatsku 1996. Ivanković kaže i da „Tuđman nije bio okupiran gospodarskim problemima, nego problemima koji su se ticali oslobođenja zemlje te stvaranja države. U tom smislu, čak da je negdje i spomenuo tih famoznih 200 obitelji, to bi bilo bez značenja, jer se iza toga nije skrivao nikakav projekt, a time i nikakva politička volja da se on ostvari. To nedvojbeno potvrđuju i imena današnjih vlasnika najvećih i najvažnijih hrvatskih tvrtki.“ Što se tiče osobnog spominjanja 200 obitelji, Ivanković ne vjeruje da je to spominjao, poglavito ne u kontekstu Japana, jer mu Japan u to vrijeme nije bio nikakav osobit primjer, pa ni metafora.

⁵⁴ Maxxxcom. Portal Croportal.net, forumska tema: „200 odabranih obitelji“ je besmislica i populistička glupost, str. 1 od 29.9.2009. URL: <http://www.croportal.net/forum/politika/200-odabranih-obitelji-je-besmislica-i-populisticcka-glupost-52985/>. Pristup 11.2.2014.

⁵⁵ Minardi. Portal Osijek031.com, forumska tema: Na cestovnom mostu otkrivena natpisna ploča [Vijesti OSTV-a], str. 5 od 4.8.2009. URL: <http://www.osijek031.com/viewtopic.php?t=20795&start=60>. Pristup 11.2.2014.

Smatra da bi mu vjerojatno, kao bitna, ostala u sjećanju njegova uloga u stvaranju tog mita, pa bi se barem toga sjećao.⁵⁶

Ovi primjeri s forumskih rasprava pokazuju tragičnu komunikaciju hrvatskih političara s javnošću po pitanju sintagme „200 obitelji“. Dok se anonimne osobe na forumima trude argumentirati svoje tvrdnje navođenjem podataka o izvoru izjave ma koliko točni bili, osobe koje vode državu ili informiraju javnost putem javnih medija to ni ne pokušavaju.

Moguće ishodište 3:

„Iako ne tvrdim da Tuđman nije mogao zaustaviti privatizaciju, on nije znao za neke oblike privatizacije, nisu mu bili predočeni. On ne snosi dio krivnje kao svi drugi koji su tada sudjelovali u rukovođenju gospodarstvom. Kad je spomenuo tih dvjesto bogatih hrvatskih obitelji, prilikom posjeta Podravini, Koprivnici i Bilokalniku, to mu je izvučeno iz konteksta. S obzirom na vrlo pozitivnu ulogu hrvatskog plemstva, rekao je da bi bilo i danas dobro da u Hrvatskoj imamo dvjesto bogatih obitelji i tvrtki, spomenuvši pritom obitelj Drašković i druge. S njim je tada bio nekadašnji ministar i ambasador Janko pl. Dobrinović Vranjtzani. On nije mislio da to sad treba biti metoda pauperizacije većeg dijela stanovništva i stvaranja tih tajkuna. Tuđman se nije borio za tajkunizaciju.“⁵⁷

U ovoj izjavi Pere Jurkovića navode se bitne informacije kao što su prigoda i kontekst u kojima je predsjednik Tuđman navodno spomenuo 200 obitelji. No izjava svejedno ima ozbiljnih nedostataka. Nije naveden datum prigode tako da je teško otkriti kada se to dogodilo. Iz izjave se ne saznaje je li Pero Jurković osobno čuo predsjednika Tuđmana da to izgovara ili se poziva na nečije svjedočanstvo. Osim toga, navodi se da mu je to izvučeno iz konteksta te da to nije bila ideja vezana uz stvaranje tajkuna. Iz te izjave može se zaključiti da predsjedniku Tuđmanu 200 obitelji nisu bile temelj modela hrvatskoga gospodarstva, odnosno da bi to bile obitelji koje bi upravljale hrvatskim gospodarstvom. Budući da je autor ove izjave preminuo, nije moguće direktno provjeriti dodatne detalje. Novinar i publicist Mladen

⁵⁶ Nenad Ivanković. 200 obitelji. Privatna poruka putem e-pošte od 3.9.2014.

⁵⁷ Ivica Radoš. Tuđman izbliza : svjedočenja suradnika i protivnika : Pero Jurković, str. 84.

Pavković, osoba koja je na glasu kao dobar poznavatelj povijesnih i aktualnih zbivanja u Podravini, Koprivnici i Bilokalniku, rekao je na to da „nikad nije čuo ni pročitao da je Tuđman govorio o 200 bogatih obitelji“.⁵⁸

Osim ova tri ishodišta, postoje još neki tragovi. Davor Štern, ministar gospodarstva, energetike i trgovine od 1995. do 1997. izjavio je:

„Vraćamo se na Ivicu Todorića i Luku Rajića, oni su uvijek u sjeni, nikad nisu bili članovi HDZ-a, nisu aktivni članovi Stranke, ali su uvijek bili blizu - financiraju jedne, druge, treće, četvrte. Bili uz Tuđmana, zabavljali ga, pa su bili s drugima, sad su s ovima, odlaze u lov, družu se. Koliko znam, Zubaka nisam nigdje vidio. Tuđman je njih „pušio“ zato što je u njima vidio stup hrvatskog gospodarstva i dvjesto bogatih obitelji, nije vidio što oni rade. S Predsjednikom sam o tome imao sukob mišljenja; on je stvarno zagovarao bogate obitelji u Hrvatskoj. Mislim da je u načelu to ispravno, svaka država mora imati nekakvu svoju posjedničku klasu ili svoju buržoaziju, međutim, smatrao sam da se tu mora naći ravnoteža između stranog kapitala, stranih i domaćih kapitalista, privlačenja stranih investicija i istodobnog stvaranja domaće buržoazije.“⁵⁹

Budući da u ovoj izjavi nema nikakve informacije preko koje bi se sintagma mogla pripisati predsjedniku Tuđmanu, dakle informacije o događaju, mjestu, vremenu i kontekstu u kojem je to izgovoreno, nazvao sam Davora Šterna na telefon. Rečeno mi je da je izašao te sam dobio adresu e-pošte i prijedlog da mu se javim na nju. U poruci sam ga zamolio da mi u svrhu istraživanja odgovori na četiri pitanja ako zna nešto o tome, budući da je on jedina živuća relevantna osoba na koju sam naišao u istraživanju, koja je sintagmu pripisala predsjedniku Tuđmanu. Uz citat njegove izjave iz knjige, ostavio sam svoju adresu e-pošte i broj mobitela. Četiri postavljena pitanja su:

1. Gdje, kada i u kojem kontekstu je predsjednik Tuđman spomenuo "200 obitelji"?
2. Je li to bilo u službenoj ili neformalnoj prigodi?
3. Je li to ikada bio njegov službeni model hrvatskoga gospodarstva?

⁵⁸ Ivica Radoš. Hrvatske kontroverze, str. 71.

⁵⁹ Ivica Radoš. Tuđman izbliza : svjedočenja suradnika i protivnika : Davor Štern. Str. 85.

4. Postoji li nekakav dokaz toga u vidu pisanoga zapisa, audio ili video snimke?⁶⁰

Povratnu poruku kao ni telefonski poziv nisam dobio.

No, Štern u novinarskom istraživanju ove teme koje je proveo novinar i publicist Ivica Radoš kaže da Tuđman nije duhovni otac domaćim tajkunima. Tuđman nije bio ekonomist, njega je zanimala država te je mislio da se ekonomijom trebaju baviti ljudi koji su vični tome.⁶¹

U istom istraživanju Franjo Gregurić, predsjednik Vlade nacionalnog jedinstva 1991. – 1992. navodi da „nikad iz usta pokojnog predsjednika Tuđmana“ nije čuo izjavu o 200 bogatih obitelji, nego „200 bogatih kompanija koje su u privatnom vlasništvu“.⁶² Tu je i Tomislav Družak, predsjednik Hrvatskog fonda za privatizaciju 1997. – 1998. koji smatra da je „tezu u kojoj se kolokvijalno govori o 200 obitelji koje bi trebale ili mogle upravljati gospodarskim sustavom zemlje“, „neki novinar očito izvukao iz nekog govora“.⁶³

U svim primjerima citiranim u ovom radu, vidi se da osobe koje zagovaraju istinitost izjave o 200 obitelji ne navode ni mjesto, ni vrijeme, ni kontekst nastanka izjave niti bilo kakvu informaciju kojom bi se moglo utvrditi ili barem naslutiti njezinu autentičnost. Jedan dio izjava međusobno se ne podudara u broju obitelji. Ponekad se spomene 100, ponekad 200, a postoji i slučaj gdje je ista osoba najprije tvrdila da je predsjednik Tuđman spomenuo 200 obitelji, a kasnije je rekla da misli da on to nika nije rekao ni napisao. U jednom osobnom pokušaju kontakta nisam dobio odgovor na pitanja upućena na adresu e-pošte. Osim u broju, izjave se ponekad razlikuju i u subjektu. Najčešće se spominu obitelji, ali i kompanije te gospodarska vlasnička elita.

Za razliku od njih, osobe koje zagovaraju njezinu neistinitost izjave o 200 obitelji u nekim izjavama navode moguće mjesto i kontekst u kojem je sintagma možebitno nastala, uz tvrdnju da je sintagma izvučena iz konteksta. Problem u ovoj skupini je što se navodi potpuno razlikuju i ne podudaraju se ni u čemu, a nedostaju i bitni detalji koji bi potvrđivali autentičnost bilo same izjave o 200 obitelji, bilo njezina svjedočanstva. Od osobe iz ove skupine kojoj sam postavio pitanje putem telefona i e-pošte, dobio sam odgovor i telefonski i putem e-pošte.

⁶⁰ Roman Domović. Zamolba za sudjelovanje u istraživanju. Privatna poruka od 5.9.2014.

⁶¹ Ivica Radoš. Hrvatske kontroverze, str. 75.

⁶² Isto, str. 72.

⁶³ Isto, str. 73.

Zaključak

U nijednoj izjavi raznih javnih osoba, u nijednom znanstvenom radu i u nijednoj publicističkoj knjizi u kojima se dr. Franji Tuđmanu imputira autorstvo sintagme o 200 obitelji, a koje su istražene, nije pronađeno ni mjesto, ni vrijeme, ni kontekst, niti ikakva informacija iz koje bi se mogla barem naslutiti barem naznaka potvrde da je predsjednik Tuđman njezin autor i to u kontekstu da bi tih 200 obitelji upravljalo hrvatskim gospodarstvom. Pronađena je samo jedna potencijalno relevantna izjava u kojoj se navodi lokacija i prigoda u kojoj je navodno spomenuto „200 obitelji“, ali u njoj se tvrdi da je to izvađeno iz konteksta te da se ne radi o modelu hrvatskoga gospodarstva prema kojem bi tih 200 obitelji upravljalo hrvatskim gospodarstvom. Izjave osoba koje zagovaraju tezu da je predsjednik Tuđman spomenuo 200 obitelji kao i izjave osoba koje to negiraju bilo parcijalno bilo u potpunosti, međusobno se razlikuju u više detalja: broju obitelji, subjektu radnje, opisu događaja u kojem je izjava nastala i kontekstu.

Da bi se autorstvo teze o 200 obitelji koje bi upravljale hrvatskim gospodarstvom moglo pripisati predsjedniku Tuđmanu, nije dovoljno imati samo ovakve izjave raznih osoba jer one ne sadrže provjerljive informacije pomoću kojih bi se to moglo izvesti. Nužno je da je netko čuo dr. Tuđmana da to izgovara i da je taj događaj zabilježen autentičnom i integritetski očuvanom audio ili video snimkom, ili da je netko našao autentičan i integritetski očuvan dokument na kojem to piše, potpisan autentičnim potpisom predsjednika Tuđmana, ili da postoji intervju s predsjednikom Tuđmanom u kojem je to izrečeno, ili eventualno izjave iz prve ruke od više osoba, koje se podudaraju u ključnim detaljima. Takav dokaz trebao bi biti dostupan u javnom informacijskom prostoru. Javnosti je dostupna velika količina citata predsjednika Tuđmana koji su preuzeti iz raznih transkripata, dokumenata, radio-televizijskih emisija te snimki sastanaka i sjednica. Logično je očekivati da temelj gospodarske strategije Hrvatske u obliku teze na koju se poziva toliko ljudi koji uglavnom pripadaju Tuđmanovoj oporbi, postoji zabilježen u nekom obliku na nekom mediju i da postoji barem jedan direktan svjedok toga koji bi o tome cjelovito svjedočio. Budući da u tolikom raznovrsnom materijalu nije pronađena potvrda da je teza izrečena niti se javio direktni svjedok s cjelovitim svjedočanstvom, sintagma o 200 obitelji koje bi upravljale hrvatskim gospodarstvom ne može se pripisati predsjedniku Tuđmanu.

Literatura i izvori

- Čengić, Drago. *Manageri i privatizacija*. Alinea : Zagreb, 1995.
- Jajčinović, Milan. *Od Jugoslavije do Euroslavije*. Večernji list : Zagreb, 2013.
- Kuris, Gabriel. *Cleaning House: Croatia Mops Up High-Level Corruption, 2005-2012*. Princeton University, 2013.
- Malenica, Zoran. *Ogledi o hrvatskom društvu*. Golden marketing - Tehnička knjiga : Zagreb, 2007.
- Malenica, Zoran. *Dvije Hrvatske*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu : Split, 36, 1999. br. 1-2, str. 387-400.
- Petričić, Darko. *Kriminal u hrvatskoj pretvorbi*. ABAK-US. d.o.o. : Zagreb, 2000.
- Petričić, Darko. *Hrvatska u mreži mafije, kriminala i korupcije*. Argus media d.o.o. : Zagreb, 2009.
- Radoš, Ivica. *Hrvatske kontroverze*. Večernji list d.o.o. : Zagreb, 2014.
- Radoš, Ivica. *Tuđman izbliza : svjedočenja suradnika i protivnika*. Profil international: Zagreb, 2005.
- Schneider, Richard. *Mjesto zločina - Hypo Alpe Adria*. Jesenski i Turk : Zagreb, 2011.
- Sekulić, Duško; Šporer, Željka. *Formiranje poduzetničke elite u Hrvatskoj*. // Revija za sociologiju. 31 (2000), 1-2; 1-20.
- Šušar, Stipe. *Hrvatski karusel*. RAZLOG d.o.o. : Zagreb, 2003.
- Zelenika, Ratko. *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Rijeka : Ekonomski fakultet u Rijeci, 1998.

Tiskani mediji i njihovi internetski portali

24sata; Feral Tribune; Globus; Nacional; New York Times; Slobodna Dalmacija; Večernji list; Vjesnik.

Internetski izvori

Croportal; Dayline; Hrvatska radiotelevizija; Indeks; Necenzurirano; Nikolavuljanic; Predsjednik; Politika; Savjest; Tinolovka-news; Tjedno.

E-pošta

Domović, Roman. *Zamolba za sudjelovanje u istraživanju*.
Privatna poruka Davoru Šternu od 5.9.2014.

Ivanković, Nenad. *200 obitelji*. Privatna poruka Romanu
Domoviću od 3.9.2014.